

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ВОСПИТАНИЕ
списание за теорија и практика

Штип, 2009

ВОСПИТАНИЕ
списание за теорија и практика
год. 6, број 10
2009 год.

Издавач
Универзитет „Гоце Делчев” - Штип

За издавачот
проф. д-р Саша Митрев

Главен и одговорен уредник
проф. д-р Блаже Китанов

Редакциски одбор
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова - Ѓорѓева
д-р Снежана Јованова - Митковска
м-р Кирил Барбареев
м-р Трајче Стојанов
доц. д-р Соња Петровска

Техничко уредување
Славе Димитров
Благој Михов

Лектор
Даница Гавриловска-Атанасовска

Тираж:
500 примероци

Списанието излегува еднаш годишно

СОДРЖИНА

Проф. д-р Блаже Китанов Невербалната комуникација како интеркултурна комуникација	5
Проф. д-р Микеле де Бени Белешки за комуникацијата	19
Проф. д-р Емилија Петрова - Ѓорѓева Современи тенденции во развојот на интелектуалното воспитание	23
Доц. д-р Виолета Николовска Функционална морфологија	31
Проф. д-р Ленче Милошева Анксиозност и депресивност кај деца и адолесценти	45
Помл. асс. Билјана Стојанова Проф. д-р Ленче Милошева Вредносните ориентации кај адолесцентите	55
Доц. д-р Билјана Ивановска 20 години по паѓањето на Берлинскиот ѕид (1989-2009)	63
Доц. д-р Соња Петровска Теориски пристапи во училишниот менаџмент	65
М-р Татјана Уланска Методи на предавање литература	77
Проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева Стекнување на компетентност на наставникот кој предава предмети од природните науки	101

Доц. д-р Снежана Јованова-Митковска	
Акционите истражувања и нивната примена во педагошката практика	111
М-р Нина Даскаловска	
Ликот на хуманистичкиот наставник	123
Асс. м-р Ирена Китанова	
Блумова таксономија на воспитно-образовните цели	129
М-р Миленко С. Стојник	
Биоритам – предизвик на природата	133
Доц. д-р Јованка Денкова	
Пеперут - симбол на љубовта	141
М-р Владимир Китанов	
Лесново - природна и културна дестинација за развој на руралниот туризам.....	145
Даница Гавриловска - Атанасовска	
Поетот се раѓа - говорникот се создава	151
Јадранка Тодевска	
Карактеристики и видови на толкување	157
Проф. д-р Фехим Хусовиќ	
Наставни објекти	165

Помл. асс. Билјана Стојанова, Педагошки факултет, Штип
 Проф. д-р Ленче Милошева, Педагошки факултет, Штип
 Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

ВРЕДНОСНИТЕ ОРИЕНТАЦИИ КАЈ АДОЛЕСЦЕНТИТЕ

Апстракт

Предмет на проучување во ова истражување се вредносните ориентации на адолесцентите, со цел да се утврди кои вредносни ориентации ги преферираат овие лица и дали постојат полови разлики помеѓу нив во преференцијата на вредносните ориентации.

Истражувањето е спроведено во периодот март-април 2008 година, во средно училиште во Штип. Во истражувањето учествуваа вкупно 49 испитаници кои се на возраст од 15 до 17 години (средна адолесценција), од кои 24 се од машки пол, а 25 од женски пол. За прибирање на потребните податоци е користена скалата на Попадиќ (Popadić, 1994), со 10 вредносни ориентации, операционализирани преку опис на 10 начини на живеење. По обработката на добиените податоци ги добивме најпреферираните и најмалку преферираните вредносни ориентации на адолесцентите, како и половите разлики кои постојат помеѓу нив. Три најпреферирани вредносни ориентации на адолесцентите во Штип се: утилитарна, семејна и индивидуалистичка и хедонистичка, додека три најмалку преферирани вредносни ориентации за овие лица се: сознајна, алтруистичка и прометејска активност. Три најпреферирани вредносни ориентации за адолесцентите од машки пол се: утилитарна, семејна и хедонизам, а три најмалку преферирани вредносни ориентации се: атруистичка, сознајна и утилитарен активизам. За адолесцентите од женски пол, три најпреферирани вредносни ориентации се: семејна, утилитарна и индивидуалистичка, а три најмалку преферирани вредносни ориентации се: религиозна, алтруистичка и сознајна ориентација.

Статистички значајна разлика во вредносните ориентации кои ги преферираат овие две групи на испитаници не добивме, иако е видливо дека поголеми разлики постојат во преферирањето на алтруистичка и религиозна ориентација, при што резултатите укажуваат на тоа дека момчињата повеќе ги преферираат овие вредносни ориентации, во однос на девојчињата.

Клучни зборови: *вредносни ориентации, средна адолесценција, полови разлики*

Вовед

Периодот на адолесценција е еден од најдолгите и најбурни развојни периоди со многу интензивни промени. Најчесто наведувани возрасни граници на адолесценцијата е периодот од 12 до 19 години (Vander Zanden, 2000), но технолошкиот напредок довел до потреба за школување, како резултат на што периодот на адолесценција е продолжен (Logue, 2001).

Во транзициските земји, како што е Р. Македонија, младите сè уште по вработувањето живеат со родителите, што исто така може да доведе до продолжување на адолесцентскиот период. Најшироките возрасни граници денес се движат од 11 до 25 години (Lacković - Grgin, 2004).

Адолесценцијата е период на интензивни промени на физички, когнитивен и емоционален план, како и во односите со врсниците и родителите. Пред адолесцентите се поставени и бројни барања - истовремено се очекува индивидуализација, но и приспособување кон општеството (Vander Zanden, 2000).

Вредносните ориентации се фактори кои го мотивираат и насочуваат однесувањето на поединецот и општествената група, тие го прават поединецот порасположен и поприемчив за одредени ставови, идеи и решенија на сопствените и општествените проблеми, дури и кога не вршат големо и континуирано влијание врз секојдневното однесување (бидејќи тоа е производ на повеќе различни фактори). Поради ова проучувањето на вредносните ориентации има големо научно и општествено значење (според Kuzmanović, 1995).

Проучувањето на вредносните ориентации предизвикува сè поголем интерес во нашето постмодерно општество, кое се среќава со сериозна критика дека е загрошено поради недостаток од цврсти, заеднички вредносни основи (според Kargara и Cervone, 2003). Покрај ова, посебен интерес привлекуваат вредносните ориентации на младите особено во услови на сеопшта криза.

Во наредните страни на овој труд ќе се обидеме да утврдиме кои вредносни ориентации ги преферираат адолесцентите од едно средно училиште, водејќи сметка за развојниот период во кој се наоѓаат, за нивниот пол и карактеристиките кои ги носат тие со себе.

Попадиќ (Popadić, 1994) спровел истражување во кое ги испитувал преферираните стилови на живот на адолесцентите средношколци од Србија. Од ова истражување добил резултати според кои најпреферирани стилови на живот кај средношколците се: семеен, утилитарен, сознаен и хедонистички, додека најмалку преферирани биле: популарност, религиски и моќ. Во однос на половите разлики, Попадиќ во ова истражување добил дека постојат многу мали полови разлики во преферирањето на различните животни стилови.

Единствена разлика била што девојчињата повеќе ја преферирале алтруистичката ориентација, додека момчињата ориентацијата кон популарност.

Методологија на истражувањето

Целта на овој труд е да се направи едно испитување на вредносните ориентации кои ги преферира средношколската младина, адолесценти, во Штип и да се утврди дали постојат разлики засновани на полот, во преференцијата на вредносните ориентации кај овие лица. Намерата е да се одговори на следниве прашања:

- Кои вредносни ориентации ги преферираат адолесцентите од едно средно училиште во Штип?
- Дали постои разлика во преференцијата на вредносните ориентации помеѓу машките и женските адолесценти?

Истражувањето беше спроведено во март и април 2008 година. Со него се опфатени 49 испитаници на возраст од 15 до 17 год. ($M=16,24$ год.), од кои 24 се машки, а 25 се женски, сите ученици од гимназијата „Славчо Стојменски“ – Штип.

При истражувањето е користена скалата на Попадиќ, користена во неговите истражувања од 1988, 1994 и 2002 година, која ги мери вредносните ориентации, операционализирани како опис на 10 стилови на живеење. Од секој испитаник се бараше самостојно и внимателно да го прочита секој опис на посебен начин на живеење и да го утврди степенот до кој би сакал да живее на опишаниот начин. Скалата се состои од следниве 10 вредносни ориентации: семејна, алтруистичка, сознајна, утилитарна, популарна, индивидуалистичка, прометејска активност, хедонизам, религиозност и моќ.

Во истражувањето беа поставени следниве хипотези:

- постојат вредносни ориентации кои се повеќе преферирани од адолесцентите средношколци;
- постојат вредносни ориентации кои се помалку преферирани од адолесцентите средношколци;
- постои разлика во преференцијата на вредносните ориентации помеѓу машките и женските лица.

Хипотезите статистички се тестирани со постапката пресметување на аритметичките средини и врз основа на нив е извршено рангирање на преферираните начини на живеење во рамките на возрастната група и половите групи. Според ранговите се определени три најпреферирани начини на живеење, како и три најмалку преферирани начини на живеење во рамките на испитаничката група и половите групи.

На крај, за да се утврди дали постои статистички значајна разлика во преферирањето на начините на живеење помеѓу испитаниците од двете полови групи се користеше тестот Independent- Samples T Test.

Резултати и дискусија

Резултатите од истражувањето кои се релевантни за изведување на заклучоци во врска со истражувачките хипотези ќе бидат, главно, табеларно прикажани заради поголема јасност.

Табела 1. Аритметички средини (М) и рангови на резултатите од скалата за стилови на живеење на адолесцентите

Стилови на живеење	Средна адолесценција	
	М	Ранг
Семејна ориентација	5,90	2
Алтруистичка ориентација	3,92	9
Сознајна ориентација	4,02	8
Утилитарна ориентација	6,08	1
Популарна ориентација	4,49	7
Индивидуалистичка ориентација	5,10	3,5
Прометејска активност	3,67	10
Хедонизам	5,10	3,5
Религиозност	4,53	6
Моќ	4,76	5

Од *Табела 1* можат да се видат три најпреферирани и три најнепреферирани стилови на живеење на адолесцентите средношколци во Штип. Три најпреферирани вредносни ориентации се: утилитарна, семејна и индивидуалистичка и хедонистичка, додека три најмалку преферирани вредносни ориентации за овие лица се: сознајна, алтруистичка и прометејска активност.

Табела 2. Аритметички средини (М) и рангови на резултатите од скалата за стилови на живеење кај лица од машки и женски пол и разликата помеѓу нив

Стилови на живеење	Средна адолесценција				Значајност на разлики
	Машки пол		Женски пол		
	М	Ранг	М	Ранг	
Семејна ориентација	5,58	2	6,20	1	,179
Алтруистичка ориентација	4,33	8	3,52	10	,088
Сознајна ориентација	3,88	9	4,16	7	,633
Утилитарна ориентација	6,00	1	6,16	2	,652
Популарна ориентација	4,46	7	4,52	6	,924
Индивидуалистичка ориентација	4,79	5	5,40	3	,266
Прометејска активност	3,67	10	3,68	9	,979
Хедонизам	5,25	3	4,96	4	,606
Религиозност	5,04	4	4,04	8	,053
Моќ	4,71	6	4,80	5	,871

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Од Табела 2 може да се види дека три најпреферирани вредносни ориентации за лицата од машки пол се: утилитарна, семејна и хедонизам, а три најмалку преферирани вредносни ориентации се: атруистичка, сознајна и утилитарен активизам. За лицата од женски пол три најпреферирани вредносни ориентации се: семејна, утилитарна и индивидуалистичка, а три најмалку преферирани вредносни ориентации за овие испитаници се: религиозна, алтруистичка и сознајна ориентација.

Статистички значајна разлика во вредносните ориентации кои ги преферираат овие две групи на испитаници не добивме, иако е видливо дека поголеми разлики постојат во преферирањето на алтруистичката и религиозната ориентација, при што резултатите укажуваат на тоа дека момчињата повеќе ги преферираат овие вредносни ориентации, во однос на девојчињата.

Заклучок

Високото преферирање на семејната и утилитарната ориентација кај средношколците е показател на потребата од сигурност кај овие испитаници. Утилитарната ориентација обезбедува економска, а семејната обезбедува емоционална сигурност. Високо се вреднувани и индивидуалистичката и хедонистичката ориентација, а изразено ниско се вреднувани алтруистичката ориентација и прометејски активизам. Ваквото вреднување на вредносните ориентации може се должи на социјалниот контекст во кој се наоѓаат испитаниците, на тешката економска ситуација во општеството, но и на незрелост на личноста, карактеристична за адолесцентниот период.

Веќе осумнаесет години, Р. Македонија се наоѓа во период на транзиција, во кој меѓу другото доаѓа и до појава на суспензија на вредностите. Поединецот воочува дека многу други не се придржуваат на декларираните вредности и сфаќа дека и тој мора да се однесува на сличен начин за да опстане. Поединците стануваат пасивни и насочени кон себеси и сопствениот опстанок. Од овде произлегува и ниското вреднување на алтруистичката ориентација и прометејската активност.

Интересно е да се спомне дека и сознајната ориентација е ниско вреднувана кај средношколците. Најверојатно и ова е последица на појавата на аномија на вредностите, поединецот воочува дека образованието повеќе не е моќно средство за да се остварат своите цели. Во ова моќна улога има и образовниот систем кој не ја развива внатрешната мотивација за учење кај учениците. Ова можеби е последица на аномијата на сознајната вредносна ориентација која постои кај наставниците и професорите, кои би требало да ја развиваат внатрешната мотивација за учење кај своите ученици.

Од овде можеме да заклучиме дека средношколците адолесценти многу повеќе се насочени кон тоа да се занимаваат со добро платена работа, да си обезбедат богат и удобен живот и да го проживеат животот што побезгрижно, без да зависат од други, без да се грижат и да им помагаат на послабите и понемокните, без да го споделуваат она што го имат со другите, без внимателно да постапуваат со другите, притоа не сакаат ништо да променат, ниту да се подобрат себеси, ниту да се залагат за коригирање на социјалната неправда и создавање на подобри услови за живеење во своето општество.

Резултатите укажуваат на тоа дека не постојат значајни разлики во преференцијата на вредносните ориентации помеѓу машките и женските лица од средна адолесценција. Ова може да е последица на тоа што денес сè повеќе се изедначуваат стилите на живеење помеѓу мажите и жените, но и на тоа што појавата на суспензија и аномија на вредностите ги зафаќа двата пола подеднакво.

Добиените наоди укажуваат на потребата во училиштата да се реafirмираат и поттикнат вредности, како што се: квалитет во образованието, грижа за другиот и општа добросостојба, како и да се посвети поголемо внимание на вредносното воспитување на младите.

Литература

1. 1. Vander Zanden, J.W. (2000). *Human Development*. USA.Division of The McGraw-Hill Companies.
2. Cekrljija, Dz., Turjacanin, V. & Puhalo, S. (2004). *Društvena orijentacija mladih*. Banja Luka: Nacionalni institut za borbu protiv narkomanije.
3. Havelka, N. i sar. (1990). *Efekti osnovnog školovanja*. Beograd: Institut za psihologija
4. Kaprara, D. V. & Cervone, D. (2003). *Ličnost determinante, dinamika i potencijali*. Beograd: Dereta.
5. Kuzmanović, B. (1995). Uvodna razmatranja za istraživanje promena vrednosnih orientacija mladih u SRBIJI. Bo: *Psihološka istraživanja*, 7, 9-19.
6. Kuzmanović, B. (2001). Društvena kriza i kriza vrednosnog sistema mladih. Bo: *Adolescencija Drama jedne mladosti u srbiju 1990-2000*, 39-49
7. Lacković - Grgin, K. (2004). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko. Naklada Slap
8. Logue, M.B. (2001). Emotional Problems of Adolescents. In Walker, C.E. & Roberts, M.C.(Eds.), *Handbook of Clinical Psychology* (pp.638-656). New York: John Wiley and sons.
9. Mladenović, U. & Kuebl, J. (2000). Vrednosne orientacije, preferencije životnih stilova adolescenata. Bo: *Psihologija*, 3-4, 435-454.
10. McCullough, G., E.S. Huebner & J.E. Laughlin (2000): Life events, self-concept, and adolescent' positive subjective well-being, *Psychology in the School*, 37 (3), 281-290.
11. Popadić, D. (1995). Uzrasne i generacijske razlike u preferenciji životnih stilova. Bo: *Psihološka istraživanja*, 7, 71-88.
12. Rejk, B. & Edkok, K. (1989). *Vrednosti, stvovi i promena ponašanja*. Beograd: Nolit.
13. Sridhar, Y. N. Value Development. <http://www.ncte-in.org/pub/rimse/spk3.htm>. (прочитано: септември, 2005).